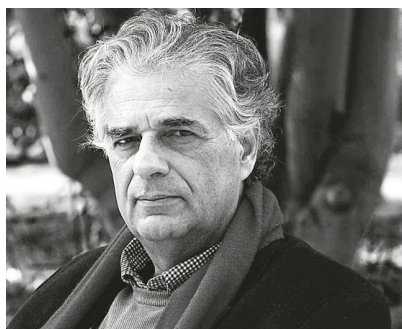

Una altra vida per a les dones del mite grec

Anastassis Vistonitis

(Traducció: Margalida Garí Barceló)

«Μια άλλη ζωή για τις γυναίκες του ελληνικού μύθου», *To Βήμα* (setembre 2018). *Αέρηδες – Torre dels Vents* ofereix pel seu interès la traducció d'aquest article sobre l'actualització de les figures femenines del mite grec, fenomen que d'altra banda no és nou. La versió original es troba a <https://www.tovima.gr/2018/09/07/books-ideas/mia-alli-zwi-gia-tis-gynaikes-toy-ellinikoy-mythoy/>.

Fotografia: tolima.gr

Anastassis Vistonitis (Komotiní, 1952), pseudònim d'Anastassis Papadópuhos, va estudiar Ciències Polítiques i Econòmiques a la Universitat Pàndio d'Atenes. Va treballar en diverses editorials de Tessalònica i Atenes. En 1983 va marxar a Nova York, on durant cinc anys fou redactor i redactor en cap del diari greco-americà *Proini*. A Grècia ha publicat els seus articles als diaris *Kathimerini*, *Avgi* i *To Vima*, i a la revista *Nea Poria*, a més de col·laborar amb moltes altres publicacions a Grècia i a l'estranger. En 1996 fou editor general del *Dossier de candidatura* amb què Atenes va obtenir els Jocs Olímpics de 2004. Ha ocupat diversos càrrecs directius a la Societat d'Escriptors, tant grega com europea.

No és inaudit el fenomen. Els poemes homèrics, la mitologia i la tragèdia han tingut des de sempre —és a dir, per a totes les generacions— un gran encant i han nodrit de diverses maneres la literatura, especialment la prosa. En els dos darrers anys, sobretot en el món anglosaxó, s'observa una tendència característica de retorn a les constants dramaturgiques del món grec antic. I com s'explica això? El to, sigui com sigui, el marquen les escriptores més recents, sense que això signifiqui que hi manquen homes. El que segueix és revelador i, per descomptat, no pas exhaustiu en el camp que pot anomenar-se, còmodament, «Antiguitat i feminisme».

Tots recordem la particular escena de la *Iliada*, quan Priàm, abatut, implora a Aquil·les que li doni el cadàver d'Hèctor per enterrar-lo amb els honors corresponents. «Faig el que cap home no ha fet mai abans, beso les mans de l'home que ha matat el meu fill», diu, en poques paraules, el vell rei de Troia. «I jo faig allò que incomptables dones han estat obligades a fer abans que jo, m'obro de cames a l'home que ha mort el meu marit i els meus germans». Aquestes són les paraules de queixa de Briseida, la jove princesa de Lirnessos, la qual l'havia presa Aquil·les, si ho recordeu, com a botí de guerra per al seu lliat. Així i tot, encara que les cerqueu, aquestes paraules, no les trobareu a l'original de la *Iliada*. Per què? Perquè ella mateixa no és especialment xerradora al poema homèric o, per plantejar-ho d'una altra manera, no hi va haver ningú que li preguntés la seva opinió sobre

aquestes coses tan esfereïdores que es portaven a terme aleshores, les quals, per cert, l'afectaven prou...

Una *Ilíada* feminista?

Fins que Pat Barker va decidir d'escriure una «*Ilíada* feminista» (aquesta caracterització, potser exagerada, pertany a Emily Wilson, la primera dona que va traduir l'*Odissea* a l'anglès), de donar veu a Briseida i de fer-la protagonista de la nova novel·la, la qual ha sortit al mercat fa pocs dies amb l'esplèndidament característic títol *El silenci de les noies* (*The Silence of the Girls*).

L'escriptora anglesa de 75 anys —el 1995 va ser premiada amb el premi Booker pel llibre *Camí dels fantasmes*, el darrer tom de la famosa trilogia sobre la 1a guerra mundial— narra la caiguda de Troia i es concentra en el destí de les dones que són presoneres en els campaments dels aqueus, víctimes dels seus apetits sexuals. A través del seu punt de vista, es recrea el conegut poema, amb una destresa irònica i un to modern. Ens hem preguntat mai què diria, posem per cas, Andròmaca sobre tot el que va arribar a patir? L'heroïna central, de totes maneres, és Briseida, perquè, segons Pat Marker, «representa la història més tràgica de la *Ilíada*», ja que «literalment, un dia és reina, i l'altre esdevé esclava».

L'experta prosista, que coneix perfectament les experiències bèl·liques i ha seguit en la seva obra les peripècies psicològiques i interiors de les dones, ha afirmat que la *Ilíada* va ser un llibre que li va canviar la vida. «Com ha escrit també Philip Roth a *La marca de l'home*, la literatura europea sencera comença aquí, amb dos homes totpoderosos, Aquil·les i Agamèmnon, que es barallen per una noieteta que han segrestat durant les batalles. Ella mateixa no diu res. En conseqüència, si ets home, tot comença amb una disputa. Si ets dona, en canvi, tot comença amb un silenci» va subratllar Pat Barker en una entrevista recent. Quan va llegir per primer cop la *Ilíada*, aquest silenci la va deixar atònita, li va provocar una impressió dolorosa aquesta eloqüència dels homes i, al mateix temps, l'absolut silenci de les dones que són l'objecte de la seva disputa. «Estic segura que fins i tot un noi benintencionat pot llegir el controvertit passatge però ni tan sols adonar-se'n d'aquest silenci. Els homes no escolten els silencis de les dones. Els herois, des de les figures mitològiques de l'Antiga Grècia fins als superherois de les pel·lícules actuals, ocupen massa lloc, difícilment es poden destriar dones entre ells».

Pat Barker no va escriure el llibre ni per substituir la *Ilíada*, ni per dir que Homer era un «misogin» o Aquil·les un «carnisser». El va escriure per inculcar al poema la sensibilitat femenina que indubtablement manca i per demostrar que segueix tocant-nos d'una manera immediata, en una època en què l'actualitat de manera nefasta ens dona motius, des del mercat d'esclaves al Tercer Món o, últimament, l'ensangonada Síria, posem per cas, fins a les denúncies per maltractament sexual de les dones al món occidental.

La nena dolenta de l'*Odissea*

Madelina Miller, de 45 anys, tot i que pertany a una generació diferent de Pat Barker, té problemàtiques anàlogues. L'escriptora americana va entrar en el mapa literari l'any 2011 amb la seva primera novel·la, *Cançó d'Aquil·les*, que fou premiada amb Women's Prize for Fiction 2012. Es tracta, essencialment, d'una recreació de la *Iliada*, amb Pàtrocle com a narrador. L'abril passat, es va publicar el seu segon llibre amb el títol de *Circe*.

Si Penèlope és la nena bona de l'*Odissea*, Circe és, amb tota seguretat, la nena dolenta. El que intenta Miller –indubtablement, una narradora talentosa, que té entre els seus actius els estudis clàssics i coneix bé el rerefons de l'antiguitat grega i romana– és penetrar en la psicologia d'una dona malentesa. Circe, per no allargar-nos, era una maga que vivia en una illa. Des del moment que va veure el càstig de Prometeu, va començar a compadir-se més dels mortals. A l'*Odissea*, com és ben sabut, transforma els companys de l'enginyós cabdill en porcs. Per Homer no en sabem mai el motiu o els motius. Però per què fa això Circe? Per dolentia? Per set de venjança? O, potser, encara intenta trobar l'equilibri ideal entre la confiança que pot mostrar cap als altres i la necessitat de protegir-se a ella mateixa?

El poema d'una dona

De la posterior mala fama, tanmateix, senyala Miller, no en té la culpa Homer. D'altra banda, però, ens hi posem com ens hi posem, no sentim Circe. L'escriptora no només s'ha esforçat a trobar la veu de l'heroïna bàsica de la seva novel·la sinó també el to adequat. «Els déus a la mitologia grega són criatures terribles: egoistes, totalment entregats als seus propis desitjos i completament incapaços d'interessar-se pels altres. Circe, emperò, té, des d'un principi, la intenció d'ajudar els altres. M'interessava saber com és intentar esdevenir una bona persona en el moment en què no tens cap prototip així. Com elabores una percepció ètica sobre el món quan provens d'un entorn immoral? Circe prova de treure'n l'entrellat, de tot això. Ella mateixa és una personalitat fascinant, prudent i intel·ligent, la qual, però, només té importància en tant que serveix la història d'Odisseu» apunta Miller en una entrevista. Ella, als antípodes d'això, volia escriure «una història èpica sobre la vida d'una dona», que «és la primera maga de literatura occidental» i «encarna la intranquil·litat que provoca la força femenina». I si algú li pregunta sobre el tipus de literatura que fa, respondrà, burleta, “realisme mitològic».

Sortida de «l'injust anònimat»

El maig de 2017, Natalie Haynes, nascuda l'any 1974 a Birmingham, va publicar la novel·la *The Children of Jokasta (Els fills de Iocasta)*. El llibre es basa en dues antigues tragèdies de Sòfocles, *Èdip Rei* i *Antígona*. Hi apareixen, en primer pla, Iocasta i Ismene, és a dir, una mare i la seva filla més jove. L'objectiu de l'escriptora, com explica a l'epíleg, és rescatar aquestes dues heroïnes secundàries de l'«injust anònimat». Explica, doncs, les dues històries paral·leles en capítols alterns, estructurant l'argument amb les eines de l'agonia.

Per una banda, tenim Iocasta, de quinze anys, que envien a casar-se amb Laios, el rei, d'edat avançada, de Tebes. D'altra banda, tenim Ismene, de quinze anys, la qual s'adona, de sobte, que al palau, un lloc que considerava la seva llar segura, algú intenta matar-la.

A la novel·la de Haynes, no són els déus els que provoquen el dolor i els patiments, com passa en les tragèdies antigues, sinó la indefugible incertesa i l'ambigüïtat de la condició humana, el dubte i, a vegades, el pànic que aclapara l'existència dels mortals. El nucli tràgic d'aquest argument complex, segons Haynes, se situa més aviat en la manera que viu la maternitat Iocasta, que va patir la pèrdua des de molt aviat a la vida i que, al final, havent estat enganyada completament pels déus, se suïcida.

L'agost de 2017, Kamila Shamsie, de 44 anys, que va néixer i créixer a Karachi, Pakistan, però escriu en anglès i viu permanentment a Londres, va publicar la novel·la *Home Fire*, inspirada en Antígona. Amb aquest llibre (que es publicarà a l'editorial Psikhogiós amb el títol grec *Foc amagat*) va guanyar el Women's Prize for Fiction 2018. La seva Antígona es diu Aneeka. El seu germà bessó, Parvaiz, quan descobreix que el seu pare jihadist va morir mentre el transportaven a Guantánamo, se'n va a treballar al braç informatiu de l'Estat Islàmic en algun lloc de l'Orient Mitjà. La seva germana gran, Isma (Ismene), ho descobreix tot a les autoritats policials. Aneeka l'acusa de traïció. Entremig de tot això, apareix Eamonn, el fill d'un polític totpoderós, personatge de qui les dues noies trobaran l'oportunitat d'enamorar-se i també la manera de salvar el seu germà, la repatriació del qual es torna cada cop més complicada. «La idea de la novel·la em va venir quan un director de teatre em va proposar de llegir *Antígona* i de pensar la possibilitat de tornar escriure l'obra antiga, inscrivint-la en el marc actual», va explicar Shamsie en una entrevista. El resultat? Una Antígona musulmana situada en l'actual i multicultural Gran Bretanya. Va voler enllaçar la tragèdia de Sòfocles amb l'actualitat, les històries dels joves britànics musulmans i la difícil relació que tenen amb l'Estat britànic.